

O KULTU JESENJINA KOD SRBA I HRVATA

ZLATAN JAKŠIĆ

»Jesenjin — najčitaniji pesnik mog VII razreda. U originalu ili u odličnom prevodu M. M. Pešića bio je prisutan na svakom našem gimnaziskom žuru, na svakom sastanku... Na njega je bilo nemoguće zaboraviti«. Tako se izrazio književnik Iset Sarajlić u jednom svom lirskom zapisu o Jesenjinu.¹

U anketi beogradskog lista *Student*, koja je bila organizirana godine 1956. pod naslovom »Volute li poeziju«, među desetoricom izabranih svjetskih pjesnika Jesenjin je dobio najveći broj glasova. Anketirani omladinci glasali su ovako: za Jesenjina 303, za Lorcua 221, za Bloka 104, za Baudelairea 82, za Majakovskoga 48, za Hainea 43, za Puškina 22, za Byrona 19, za Swinbernea 11, za Ljermontova 10.² I u anketi koju je 1960. godine provela redakcija omladinskog lista *Mladost*, na pitanje »Kuju biste knjigu poneli na pusto ostrvo« omladinci su uz djela Tolstoja, Remarqueea, Dostojevskoga i Hemingwaya izabrali pjesme S. Jesenjina.³ U *Književnim novinama* za 1960. godinu u rubrici »Najviše tražene knjige« evidentirano je da su knjige prijevoda Jesenjinove poezije (Pešićeva iz 1959. i Bulatovićeva iz 1960) u prvim mjesecima 1960, to jest u doba kad su se pojavile u knjižarskim izlozima, bile najtraženije knjige u nas.⁴

Već tih nekoliko »statističkih« podataka upućuje na zaključak da Jesenjin kod nas uživa široku popularnost i visok ugled.

On je svojom poezijom izvršio i snažan utjecaj na našu međuratnu poeziju, kao i na veći broj suvremenih naših pisaca. Bilo je priznatih naših pjesnika koji su, ne mogavši nadvladati sugestivnost Jesenjinove poezije, stvarali u duhu njegove poetike. Još je veći broj onih koji su ga jednostavno prepričavali, pretakali te imitirali u stihovima i u životu. U svom eseju o Tadijanoviću god. 1936. Goran Kovačić je istakao Tadijanovića za uzor suvremenim pjesnicima baš zato što »stvara sasvim originalne pjesme«, što je

¹ Iset Sarajlić, »Jesenjin«, *Svijet*, 27. XII 1960.

² Anketa je objavljena u časopisu *Delo*, 1956, br. 7.

³ Anketa je objavljena u listu *Mladost*, 1960, V 174 od 10. II.

⁴ *Književne novine* (Beograd), januar, februar, mart, april, 1960.

»i nakon upoznavanja Jesenjinove poezije savladao sugestivnost njegove lirike«, dok su drugi »pjesnici i nadripjesnici kod nas jesenjinštili«. A Miroslav Krleža pisao je 1939. »U našem stihomjeru, kako danas pokazuje igla ukusa, sa savremenim našim stihostajem nije dobro. . . . Jedno smo vrijeme još secesionistički vehnuli i blijedjeli i ginuli i pregarali, onda smo se pod utjecajem poratnog nazovislodnog stiha počeli prenemagati, prepisujući na primjer moje vlastite stihove, onda smo se bacili na loše i nevjšto prepisivanje Jesenjinovog *Pisma majci*, a danas gubimo se u lirskoj književnoj šutnji.⁵ U povodu Pešičeve prve knjige prijevoda iz Jesenjinove lirike 1931. jedan je kritičar upozorio na »na čitavu jednu struju (kod nas) koja kreće ka rodnome selu i trudi se da tapka stopama velikog ruskog pesnika«, a Tanasije Mladenović tada je pisao kako Pešičeva knjiga otkriva izvor odakle potječe »toliko pevuckanje o selu« i o banditzmu »koji se neosetno uvukao u našu savremenu literaturu.«⁷ Istim povodom Jovan Popović je oštro kritizirao »kod nas već razmahalu zarazu jesenjinsko-drainčevskog manirizma« i epigone Jesenjinove koji »zauzimaju pozu martirstva i genijalnosti.«⁸ Anatolij Kudrjavcev u svome napisu »Utjecaji Jesenjina na poeziju Rade Drainca« pokazao je kako je utjecaj Jesenjina na tog pjesnika bio daleko jači nego se dosad mislilo.⁹ Jesenjinoj utjecaj u većoj ili manjoj mjeri možemo naći i kod suvremenih naših pjesnika (Slobodan Marković, Risto Tošović, Janko Đonović, Milo Kralj i dr.). A Flaker je s pravom istakao tezu o cijeloj jednoj liniji orijentacije naše poezije prema Jesenjini od Drainca do Miroslava Antića i dalje, koja se dađe konkretnim tekstovima potvrditi.¹⁰

Konačno, Jesenjin je u nas prevođen više nego ijedan ruski pjesnik. Osobito je mnogo prevođen u Srba, gdje je od 1931. do danas izdano više knjiga njegove poezije (M. M. Pešić, Kiril Taranovski, Slobodan Marković, Božo Bulatović).¹¹ U Beogradu su izda-

⁵ Miroslav Krleža, »Svaha Počata i njojzi besjoda«, *Pečat*, br. 1—2, 1939.

⁶ Petar Lazić, »M. M. Pešić — Sergije Jesenjin« *Linija*, I/1931, br. 1.

⁷ Tanasije Mladenović, »M. M. Pešić — Sergije Jesenjin«, *Književni krug*, I/1932, sv. I.

⁸ J/ovan/ P/opović/, »M. M. Pešić — Jesenjinova lirika«, *Stožer*, II/1931, br. 9—10.

⁹ Anatolij/ Kudrjavcev, »Utjecaji Jesenjina na poeziju Rade Drainca« *Mogućnosti* (Split), X/1963, br. 5.

¹⁰ A. Flaker, »Poezija Sergeja Jesenjina«. Pogovor knjizi *Pjesme S. Jesenjina u prijevodu Vladimira Gerića*, Zagreb, 1963. A. Flaker, *Književne poredbe*, Zagreb, 1968.

¹¹ *Iz Jesenjinove lirike*. Izbor pesama. Preveo K. T. Taranovski. Izdanja knjižarnice »Skerlić«, Beograd, 1931.

Sergije Jesenjin. Preveo M. M. Pešić. Beograd, »Geca Kon«, 1931.

Novi Jesenjin. Preveo M. M. Pešić. Beograd, »Geca Kon«, 1933.

Sergije Jesenjin: Pesme. Preveo M. M. Pešić. Beograd, »Nopolk«, 1952.

na *Sabrana dela* S. Jesenjina u 5 knjiga, gdje je preveden cjelokupni opus pjesnika na osnovi sovjetskog izdanja iz 1961.¹² Tu su se javili novi prevodioci Jesenjine poezije — M. Sibirinović, N. Bertolino, M. Živančević, R. Konstantinović — čije je angažiranje na izdanju cjelokupnog djela S. Jesenjina pravi prevodilački pothvat.

U Hrvata je broj prijevoda znatno manji, jer se nije nijedan od hrvatskih prevodilaca trajnije zaustavljao na Jesenjina. Sporadično, međutim, hrvatski pjesnici prevode Jesenjina još od njegove smrti, a prevodili su ga mahom istaknuti i priznati pjesnici Dobriša Cesarić, Ivan Goran Kovačić, Gustav Krklec, Stanislav Šimić, poslije Grigor Vitez, Zvonimir Golob, Nikola Miličević i drugi. Najzad, u Hrvatskoj su se nedavno pojavile u kratkom vremenskom razdoblju dvije impozantne knjige prijevoda Jesenjine poezije s velikim brojem prvi put na naš jezik prevedenih pjesama.¹³ Tu su se uz stare, poznate prevodioce Jesenjina javila nova imena (Josip Pupačić, Tomislav Prpić, Ivan Kušan, Čedo Prica). Posebnu pažnju privlači Vladimir Gerić, autor knjige *Pjesme* S. Jesenjina.

Nameće se pitanje: čime možemo objasniti izuzetnu popularnost i omiljenost Jesenjina; zahvaljujući kojim okolnostima on postaje jedan od najprevođenijih i najčitanijih pjesnika u nas?

Na prvi pogled čini se da je odgovor na postavljeno pitanje veoma jednostavan. Jer nema mjesta dilemi kada se ustvrdi: Jesenjina je pravi (da ne rečemo »velik«) pjesnik. Tajna njegova uspjeha kod čitalaca leži u sugestivnosti i snazi njegove poezije, u silini njegova lirskog temperamenta. Osim toga, Jesenjina je skrenuo pažnju na sebe burnim životom i neobičnom smrću koja je uzbudila svijet. On je, što reče Gustav Krklec, ne samo književnim već i

Sergej Jesenjina, *Pugačov i druge pesme*. Prepevao Slobodan Marković. Beograd, »Omladina«, 1956.

Sergej Jesenjina, *Pesme i poeme*. Novo, dopunjeno izdanje. Preveo M. M. Pešić. Beograd, »Nolit«, 1959. Treće, dopunjeno izdanje »Nolita«, Beograd, 1962.

Sergije Jesenjina, *Stihovi i proza*. Prepjev i prevod Božo Bulatović. Cetinje, »Narodna knjiga«, 1960.

¹² Sergej Jesenjina, *Sabrana dela I, II, III, IV, V*. Izd. »Narodna knjiga« — »Kultura«, 1964. Prevodioci Miodrag M. Pešić, Slobodan Manković, Miodrag Sibirinović, dr Milorad Živančević, Nikola Bertolino, Danilo Kiš, dr Radivoje Konstantinović, Branko Jovanović; predgovor Miodrag Sibirinović.

Sovjetsko izdanje: Sergej Esenin, *Sobranie sočinenij*, tom I, II, III, IV, V. Moskva, Gosizdat, 1961.

¹³ *Ispovijest huligana*. Izbor pjesama S. Jesenjina. Izabrao i uredio Zvonimir Golob. Prijevodi D. Cesarić, Z. Golob, G. Krklec, I. Kušan, N. Miličević, Č. Prica, T. Prpić, J. Pupačić, G. Vitez. Rijeka, »Otokar Keršovani«, 1964.

Druga je knjiga *Pjesme* S. Jesenjina. Preveo Vladimir Gerić, pogovor A. Flaker. Zagreb, »Matica hrvatska«, 1963.

drugim sredstvima umio da uzvitla prašinu oko sebe. Najzad, u nas su od samoga početka angažirana dva izuzetno aktivna i plodna »posrednika« (G. Krklec i M. M. Pešić), koji su kao pasionirani poklonici Jesenjina decenijima predano radili na upoznavanju naše javnosti sa životom i djelom pjesnika.

Sve je to razložno i točno, ali se ipak ne bi moglo prihvatiti kao cjelovit odgovor na postavljeno pitanje. Jer bilo je i drugih pjesnika koji su ispunjavali takve uvjete, pa ipak nisu uspjeli zauzeti u nas pozicije kakve je zauzeo Jesenjin. U Jesenjinovu slučaju uočljive su u nas neke druge okolnosti, osobiti momenti koji su uvjetovali i pospješili prodor Jesenjinove lirike i stvaranje kulta Jesenjina na našem jezičkom području. To su: 1. odgovarajuća kulturna klima, preokupacije i raspoloženja naše građanske klase i inteligencije u razdoblju između dva rata, 2. okolnost da su naši prvi »posrednici« Krklec i Pešić stvorili naročitu verziju Jesenjina, takvu sliku pjesnika kakva je najbolje odgovarala najširim slojevima našega građanstva i inteligencije. Prvi je moment istakao posebno M. Sibinović u svojoj studiji o Jesenjini, objavljenoj kao predgovor *Sabranim delima* S. Jesenjina.¹⁴ Mi ćemo se, stoga, u ovoj prilici zaustaviti na drugome momentu, koji još nije dovoljno istaknut, mada je o našim prvim posrednicima bilo govora u raznim napisima, a još češće su pravljene aluzije na račun njihova »iskrivljavanja« Jesenjina. Kakva je to slika Jesenjina koju nam pružaju naši prvi »posrednici« Gustav Krklec i M. M. Pešić, i kako je ta svojevrсна interpretacija Jesenjina mogla postati, možda, odlučujući faktor u stvaranju Jesenjinova kulta u nas?

II

Krklec je o Jesenjini počeo pisati odmah nakon njegove smrti. To je zapravo bilo prvo upoznavanje naše javnosti s Jesenjinom. Jesenjin će ostati omiljena tema Krklečeva sve do naših dana, ali je njegovo bavljenje Jesenjinom bilo najintenzivnije u razdoblju između 1926. i 1930/31, dakle u razmaku između smrti i prve obljetnice koja je svečano bila obilježena u Beogradu. Krklečeva aktivnost na populariziranju Jesenjina bila je u to doba neobično intenzivna, raznovrsna i plodna. Pisao je o Jesenjini u najčitanijim dnevnim listovima *Politici* i *Pravdi*, te u časopisu *Hrvatska revija*, držao predavanja u *Salonu Cviijete Zuzorić*, organizirao komemoraciju na Kolarčevu narodnom univerzitetu u povodu pete

¹⁴ Miodrag Sibinović, »Sergej Jesenjin«, *Sabrana dela* S. Jesenjina, I. Beograd, 1964.

godišnjice pjesnikove smrti, govorio na toj komemoraciji i, konačno, pokrenuo osnivanje Odbora za izdavanje prve knjige prijevoda iz Jesenjinove lirike.¹⁵

U Krklečevim napisima o Jesenjину nema analize poezije, niti oni mnogo govore o Jesenjinovim djelima. Služeći se vješto dostupnom ruskom literaturom, Krklec slika portret pjesnika, i to tako da ističe one epizode iz Jesenjinova života koje svojom ekstravagantnošću i neobičnošću djeluju kao senzacija. U Krklečevoj interpretaciji Jesenjinov život je uzbudljiva, romantična priča: o zlatokosome mladiću, »kralju pastira«, koji je napasao krave i svirao u frulu, a zatim svoje seljačke opanke zamijenio lakovanim cipelama, zaljubio se u slavnu plesačicu koja ga je opčarala i s kojom je pobjegao u svijet, proputovao Evropu i Ameriku... itd. Polazna tačka u interpretaciji životne tragedije S. Jesenjina jest ideja fatalizma, dosljedno zastupljena u većini napisa, a najjasnije izražena u člancima »Sergej Jesenjin i Evropa« i »Zašto se ubio Sergije Jesenjin.« Istina, pod pritiskom ruske literature, na koju se vrlo često poziva, on upozorava na mogućnost nekoliko uzroka Jesenjinova samoubojstva, na socijalni korijen njegove tragedije. Ali u ta pitanja on se ni na jednom mjestu ne udubljuje. U središtu njegove pažnje ostaje odnos između Jesenjina i Isadore Duncan, »fatalne žene«, koja je i sama završila život u tragičnom događaju i kojoj je bilo suđeno da igra presudnu ulogu u životu Jesenjina. U napisu »Zašto se ubio Sergej Jesenjin« on kaže: »Meni je poznato oko 30 knjiga ili rasprava koje se bave tom tajnom, tim ispitivanjem slučaja Jesenjin... U stvari tragični akordi u Jesenjinovu životu započeli su njegovim susretom sa Isidorom Duncan, tom fatalnom ženom i vanrednom, ali već premorenom igračicom, koju je Sovjetska vlada pozvala u Rusiju da poučava proletersku decu u ritmu i plesu.«

Za Krkleca sve je tajanstveno, neobično i zagonetno u susretu i odnosu Jesenjina i Isadore Duncan. Neobjašnjiva je 1) ogromna potreba Jesenjina da se upozna sa ženom koju nikada nije vidio; 2) činjenica da je Isadora, ne poznavajući Jesenjina i ne tražeći ga, prišla one večeri baš njemu; 3) što je Isadora, ne znajući više

¹⁵ U tom razdoblju Krklec je objavio o Jesenjину slijedeće napise:

Gustav Krklec, »Fragmenti o Sergeju Jesenjину, boemu ruske revolucije«, *Pravda*, 1927, uskršnji broj, 23—26 aprila.

Gustav Krklec, »Pogreb i spaljivanje Izadore Denkan« (*Pismo iz Pariza*), *Politika*, 1927, 24. septembar.

Gustav Krklec, »Jedna književna senzacija savremene Rusije«, *Politika*, 1927, 14. decembar.

Gustav Krklec, »Pjesnik Sergej Jesenjin« *Hrvatska revija*, 1929, br. 4.

Gustav Krklec, »Zašto se ubio Sergije Jesenjin«, *Politika*, 1930, božićni broj, 27. decembar.

od deset ruskih riječi znala baš one dvije riječi (zolutaja golova) koje je mogla šaputati Jesenjinu dok je milovala njegovu kovrčavu kosu. Zato Krkleca u *Romanu bez laži* zanimaju u prvome redu oni fragmenti u kojima autor pripovijeda o prvom, »fatalnom« susretu Jesenjina i Isadore, i te fragmente Krklec najčešće citira u svojim napisima o Jesenjinu.

Ideja fatalizma koju Krklec dosljedno zastupa u objašnjenju Jesenjine tragedije, dobila je svoju objektivizaciju u priči o šalu Isadore Duncan, koji u Krklečevoj pripovijesti ima simbolično obilježje. Taj famozni šal vidi se lijepo na jednoj fotografiji iz god. 1922, gdje Jesenjin i Isadora, zagrljeni, očekuju na moskovskom aerodromu avion koji će ih prebaciti u Evropu. Jesenjinova ruka na toj fotografiji obavijena je šalom koji je prebačen preko leđa Isadore. Isti taj šal bit će uzrokom Isadorine smrti dvije godine nakon smrti Jesenjine. Tu je fotografiju Krklec lansirao na više mjesta u listovima gdje je pisao o Jesenjinu.¹⁶ O toj fotografiji on i razglaba u dvama napisima, kada pripovijeda o pogrebu Isadore Duncan. »Jedna slika — davno viđena u ilustracijama javila se tada (tj. u času dok su spaljivali tijelo Isadore Duncan) pred mojim očima. Isadora i Jesenjin u automobilu pred polazak u Evropu. On je drži ispod ruke oko koje se ovio njen šal. Taj isti, velikim žutim kockama isprugani šal, koji je dvije godine kasnije skrivio njenu smrt... Iako nikad nisam bio sujevjeran u tom sam se trenutku malo pokolebao... Pjesnik se objesio u lenjingradskom hotelu, a kobnu ženu, plesačicu, udavio je šal, što im je nekoć tako intimno povezivao ruke.«¹⁷

Ima doduše jedan napis u kojemu Krklec ne spominje Isadoru Duncan, i Jesenjinevu tragediju tumači isključivo sociološki, bazirajući se na poznatom tumačenju Lava Trockog o konfliktu Jesenjine lirske prirode s epskom (sovjetskom) stvarnošću. Ali to je bio prvi u nizu Krklečevih članaka, kada još nije poznao život slavne balerine niti je bio upućen u njezine odnose s Jesenjinom.¹⁸ Tek u toku god. 1927. on je dospio u priliku da sazna za taj odnos i za mnoge detalje iz njihova zajedničkog života. Naime, septembra 1927. poginula je u Parizu u automobilskoj nesreći Isadora Duncan. Njezina smrt bila je događaj prvoga reda, i o njoj je tada pisala cjelokupna pariška štampa. Tada se je mnogo govorilo i o njezinu ekscentričnom braku s mladim Jesenjinom, kao i o njihovu senza-

¹⁶ Vidi *Politiku*, 14. XII 1927; *Politiku*, 27. XII 1930; *Politiku*, 24. IV 1927.

¹⁷ Gustav Krklec, »Mala kozerija o velikim pesnicima«, *Vjesnik* (Zagreb), 11. XI 1951.

¹⁸ Misli se na članak u *Pravdi* od aprila 1927. Ne govori se o Isadori Duncan ni u napisu »Pjesnik Sergije Jesenjin« (*Hrvatska revija*, br. 4, 1929), ali taj se članak ni inače ne razlikuje od naznačenog članka u *Pravdi*.

cionalnom bračnom putovanju aeroplanom iz Moskve u Berlin, pa zatim u Evropu i Ameriku. Krklec je tada boravio u Parizu i prisustvovao spaljivanju Isadorina tijela i pogrebu na pariškom groblju. »Kao i drugi umjetnici raznih nacija kao sav artistički Pariz«, tako je i Krklec došao da se oprostí sa onom »čiji je život bio zanos za ljepotu, smisao, ritam, radost za ples.« On je tada napisao za *Politiku* članak u obliku »Pisma iz Pariza«, datiran 19. septembra, dakle onoga dana kada je Isadora bila pokopana.

U toku 1927. izašao je u Moskvi »Roman bez laži« A. Mariengofa. U tom je djelu A. Mariengof, Jesenjinov najbolji prijatelj, iznio niz novih podataka o Jesenjinu, a u prvome redu detalje iz njegova zajedničkoga života s Isadorom Duncan. Taj »roman« bio je od presudnoga značaja za Krkleca; pod utjecajem toga djela on je razvio svoju fatalističku tezu o tragediji S. Jesenjina. U tom djelu jače je nego li kod ijednog Jesenjinova biografa istaknuto uvjerenje da je Isadora Duncan odigrala odlučujuću ulogu u životu Jesenjina, da je ona bila njegov fatum. Mariengof najodlučnije stoji na stanovištu da je susret između Jesenjina i Isadore bio neminovan, kao što je neminovan bio i tragičan rasplet. Taj je roman Krklec čitao kratko vrijeme nakon njegova izlaska, jer se već 14. decembra 1927. osvrnuo na nj u *Politici* i pozdravio ga kao djelo koje mnogo pridonosi psihološkom upoznavanju Jesenjina i razumijevanju njegove tragedije.²⁰

Tako je Gustav Krklec pod utjecajem naznačenih dvaju momenata sastavio svoju zanimljivu sentimentalno-romantičnu pripovijest, prožetu idejom fatalizma. Nije potrebno dokazivati da je Krklečeva verzija Jesenjina mogla i morala zagolicati tadašnju čitalačku publiku, željnu senzacija i avantura, da je ona odgovarala ukusu i mentalitetu malogradanske sredine, pa je morala izazvati zanimanje za pjesnika i njegov život.

Ali kada je riječ o Krklečevoj interpretaciji Jesenjina, važno je uočiti još jedan moment, veoma važan za pravilno tumačenje Krklečeva odnosa prema Jesenjinu, kao i za objašnjenje nastanka kulta Jesenjina na našem području. Treba podvući da je svaki Krklečev napis o Jesenjinu, gotovo svaka rečenica prožeta neskrivenim simpatijama i velikom ljubavlju prema mladomu, nesretnom pjesniku, da iz svakoga retka izbija poštovanje i divljenje prema ruskomu geniju i »majčici Rusiji« koja ga je rodila. U nekim svojim

¹⁹ A. Mariengof, *Roman bez vranja*, Moskva, 1927.

²⁰ Poslije se Krklec izražava vrlo nepovoljno o Mariengofu i napada njegovu knjigu, jer na mnogim mjestima iznosi »brutalno i bezobzirno« prijave strane iz Jesenjinova života. Vidi napis »Jesenjin i jesenjinstina« *Narodni list*, Zagreb, 20. V 1954. Taj napis je nastao u povodu Pešićeva prijevoda na naš jezik »Romana bez laži« (Beograd, 1953).

kasnijim publicističkim člancima Krklec će otvoreno i nedvosmisleno reći da Jesenjinu pripada jedno od prvih mjesta na rang-listi svjetskih liričara.²¹

Pa kada se ukaže još na okolnost da su Krklečevi napisi o Jesenjinu komponirani kozerski spretno, nadahnuto, blistavim stilom kakav nalazimo u njegovim najboljim ostvarenjima, onda nije teško ustvrditi da su i emocije autora, njegova ljubav i divljenje prema Jesenjinu, morali prelaziti na širi krug čitalaca. I u tome leži najveća zasluga Gustava Krkleca. On je kao publicist svojevrsnom interpretacijom Jesenjina života pobudio kod nas prvo šire zanimanje za Jesenjina; kao književnik, svojim literarnim, pjesničkim kvalitetima, uspio je nametnuti određen pozitivan emocionalni odnos prema Jesenjinu.

U nastanku i širenju »kulta Jesenjina« u nas to bi morao biti prvorazredan faktor.

III

Miodrag M. Pešić jedan je od najboljih poznavalaca Jesenjina života i djela u nas; on je naš najplodniji prevodilac Jesenjine poezije i autor brojnih napisa; kao i monografije »Život i delo S. Jesenjina«. Kao prevodilac i biograf Jesenjina aktivan je još i danas; međutim, njegova aktivnost na populariziranju Jesenjina, posebno prevodilačka, najintenzivnija je bila početkom tridesetih godina, dakle u doba kad se Jesenjinom bavio u nas intenzivno jedino Gustav Krklec, koji je o Jesenjinu mnogo pisao, ali ga tada nije i prevodio.

M. M. Pešić je, međutim, već 1931. izdao knjigu prijevoda iz Jesenjine lirike pod naslovom *Sergije Jesenjin*, a 1933. knjigu *Novi Jesenjin*, u kojoj se je nalazio veći broj novih prijevoda i studija o Jesenjinu i Isadori Duncan. Poslije je Pešić izdao još nekoliko knjiga prijevoda iz Jesenjine poezije (1952, 1959, 1962²²). U svakoj od novih Pešićevih knjiga nalaze se prijevodi što su štampani i u prethodnim izdanjima, ali uz njih je objavljen svaki put veći ili manji broj novih prijevoda.

Za nas je međutim u ovoj prilici zanimljiva isključivo Pešićeva prva knjiga prijevoda iz 1931. godine,²³ jer to je bio na našem

²¹ Gustav Krklec, *Lica i krajolici*. Vidi članke »Svečanost poezije«, »Gitara Garcije Lonke«, »Legenda o Daviču«. Posebno isp. članak »Mala kozerija o velikim pjesnicima« (*Vjesnik*, 11. XI 1951), gdje Krklec prognozira da će Jesenjin i u samoj Rusiji potisnuti s vremenom Majakovskoga u drugi plan.

²² Vidi bilješku pod br. 11.

²³ M. M. Pešić, *Sergije Jesenjin*. O Jesenjimu. Jesenjin o sebi. Prevodi iz Jesenjina: »O sebi«, »Probudi me sutra što ranije«, »Sve što živi«, »Moj put«, »Zavija snežna mečava«, »Pevaj, pevaj«, »Na kletoj gitari«, »Pismo

jeziku prvi izbor iz Jesenjine lirike, dakle prvo predstavljanje Jesenjina našoj javnosti kroz poeziju, pa je od kompozicije te knjige, od izbora koji je načinio prevodilac, zavisila prva slika Jesenjina u očima naših čitalaca, sud o vrijednosti njegove poezije, dojam o motivima, preokupacijama, raspoloženjima i idejama pjesnikovim. Tom se je knjigom nametalo prvo javno mišljenje o pjesniku na osnovi njegove poezije.

Kakva je dakle bila prva slika Jesenjina koju nam je dao Pešić u svojoj prvoj knjizi prijevoda? U kakvom svjetlu on prikazuje Jesenjina?

U knjizi *Sergije Jesenjin* Pešić je donio mahom one Jesenjine pjesme koje su nastale u posljednjem periodu pjesnikova života i stvaranja, u toku 1924. i 1925. To je poezija u kojoj pjesnik, moralno skrhan i dezorijentiran, pokušava da se vrati rodnome selu, ali u njemu nalazi novi život koji on kao pjesnik srcem ne može prihvatiti. Okosnicu Pešićeve zbirke čini ciklus pjesama »sa naslovom«, i to »Moj put«, »Povratak u zavičaj«, »Današnja Rusija«, »Stance«, »Mećava«, »Proleće« i ciklus poznatih Jesenjinovih pisama: »Pismo ženi«, »Pismo od majke«, »Odgovor«, »Pismo majci«, »Pismo dedi«, »Pismo sestri«. Sve te pjesme odnose se na selo u doba gladi, Nepa u reformi. U njima je osnovno tragično osjećanje promašenosti i suvišnosti, zasnovano na pjesnikovoj spoznaji da u novom selu njegova pjesma »nikome nije potrebna« i da mu je jezik sugrađana postao nerazumljiv i tuđ. Istodobno Jesenjinova su pisma evokacija mladosti i svega što je vezano za prošlost i staro patrijarhalno selo koje je revolucija uništila. Kao pjesnik, on se ne može saživjeti s novim stanjem, to jest ne može pjevati po diktatu, u stilu Demjana Bjednog, koji piše poeziju »u duhu vremena«. Jesenjin izričito kaže:

— Daću svu dušu oktobru i maju,
ali liru dražu — nikome ne dam.

To isto ponavlja, samo drugim riječima, u pjesmi »Proleće«:

— Jučer pročitah u Kapitalu
da pesnik ima
zakon svoj...

ženi«, »Pismo od majke«, »Odgovor«, »Pismo majci«, »Pismo dedi«, »Pismo sestri«, »Zapevaj mi«, »Povratak u zavičaj«, »Stance«, »Mećava«, »Proleće«, »Današnja Rusija«, »Pesma o keruši«, »Uminu moja nekadanja rana«, »Crni čovek«, »Cuješ jure sanke«, »Plava bluza«, »Večeri plave, večeri sjajne«, »Lažljivče bedni«, »Izgleda da je od iskoni tako«, »Naigro se, naplako«, »Cveće mi veli«, »Doviđenja, družo moj«. Beograd, »Geca Kon«, 1931.

i opet u pjesmi »Stance«:

Nisam vam kanarinac!
Pesnik sam! Pa kraj
A ne Demjanima nekim trabant, sen.

Uz navedene pjesme koje su vezane isključivo za selo i s dominantnim osjećanjem tragične promašenosti i suvišnosti u životu, Pešić donosi i nekoliko kraćih lirskih pjesama »bez naslova«, nastalih također u tijeku 1924. i 1925. I u tim pjesmama prevladavaju opet isključivo pesimistička raspoloženja.²⁴ Među tim pjesmama nalaze se čak tri s poznatim Jesenjinovim motivom gdje predviđa skori, tragični kraj života i naslućuje neprirodnu smrt koja predstoji. Tu je najprije prevedena pjesma s poznatim početnim stihovima:

— Izgleda da je od iskoni tako —
u tridesetoj: vešala predstoje

i dalje:

— Draga, meni već triest odzvanja,
svakim danom zemlja mi je draža.

Iza te pjesme slijedi ona sa stihovima

— Dodija mi s tobom, o Sergej Jesenjin,
da gledam ovaj svet,

i konačno *Mećava* u kojoj nalazimo

— I prvoga mene obesiti treba
vezanih ruku naopačke, znaj.

Sebe, u sanduku,
vidim ja sve bliže
uz posmrtno
knkljanje klisure.

Finale Pešićeve knjige jest »Crni čovek«, najbolnije intonirana Jesenjinova pjesma, pisana u halucinacijama u danima podsvjesnog stvaranja »kao testamenat i ispovijest samotnika i manijaka«. Iza te pjesme nalazi se još samo posljednja, krvlju ispisana Jesenjinova pjesma »Doviđenja, družo, doviđenja.«

Te pjesme, dakle, još više pojačavaju onaj težak dojam i upotpunjuju sliku što je ostavljaju Jesenjinova »pisma« i njegove pjesme »sa naslovom«.

Zasnovavši svoju zbirku prijevoda iz Jesenjinove lirike na dvama ciklusima u kojima su najjače izražena pesimistička raspo-

²⁴ Isp. pjesme: »Sve što živi« (1920), »Zavija snežna mećava« (1925), »Pevaj, pevaj«, »Na kletoj gitari« (1925), »Zapevaj mi« (1925), »Izgleda da je od iskoni tako« (1925), »Naigro se, naplako« (1917).

loženja pjesnikova, vezana za promjene na selu, i upotpunivši ta dva ciklusa s nekoliko pjesama koje osnovni ton zbirke još pojačavaju, Pešić je potertao onaj vid pjesnikove ličnosti, izlučio onu poeziju, što Jesenjina određuje kao »zadnjeg pjesnika sela«. Da je takva interpretacija Jesenjina jednostrana i nerealna, nije potrebno dokazivati, pogotovu danas kada o Jesenjinu imamo niz studija i knjiga u kojima se, na osnovi najnovijih proučavanja, Jesenjin prikazuje u novom, drugačijem svjetlu.²⁵ Jednostranost Pešićeve knjige naša je književna kritika uočila od samoga početka i mnogi su kritičari oštro reagirali. »Da li je glavno ili sporedno to što je Jesenjin bio samo pesnik sela?« pita se Tanasije Mladenović u svojoj recenziji na Pešićevu knjigu 1931. godine.²⁶ A P. Lazić recenzirajući istu knjigu kaže: »Izbor koji je učinjen pri ovom prvom reprezentativnom predstavljanju Jesenjino-ve lirike našoj publici ne može se ničim opravdati. Zar je delo S. Jesenjina u celini posmatrano toliko ugnjilo u idiličnim lepršajima i sladunjavošću?«²⁷ Najoštriji je bio Jovan Popović, koji je tada pisao u *Stožeru*: »Glavno je izbor. Nisu nam dali pesme prkosa protiv stare Rusije niti njegova priprosta, dražesno drska poetska tkanja seoskih motiva. Nego pružene su pesme iz doba umora i ogorčenosti, kada se prividno opire ovom novom duhu u čiju je neophodnost ubeđen, ali iz koga se oseća isključen. Čitajući te prevode čitalac ima utisak da je Jesenjin mekušni sentimentalac, protivnik progresa, plačljivi romantičar sa osrednjim izražajnim sredstvima.« I dalje Jovan Popović nastavlja: »Mnogo je prevedeno od njega, ali kao da je nanjušeno baš ono što nije bitno. Prevođene su mu sentimentalne pesme pisane u trenucima izgubljenosti, ozlojeđenosti protiv novog sveta koji je pobedio, ali u kome on ne može da nađe svoje mesto.«²⁸ U istome tonu pisao je i Radosav Vesnić. On smatra da je Pešić jedan od onih kritičara koji uvijek nabasa baš na ono što nije trebalo.²⁹

Zamjerke učinjene na račun Pešićeve slike Jesenjina opravdane su, kao što je opravdana i sumnja da je odgovarajući izbor, pored ostaloga, bio uvjetovan tadašnjim antisovjetskim raspoloženjima i kampanjom koja je imala za cilj: uvrstiti Jesenjina u martirolog Revolucije.

²⁵ Na prvome mjestu treba istaknuti djela: E. Naamov, *Sergej Esenin, žizn' i tvorčestvo*, Moskva-Lenjingrad 1965 (drugo izdanje). P. Jušin, *Poezija Sergeja Esenina*, Moskva, 1966. Vidi još napise A. Dimšica i K. Zelinskog o Jesenjinu.

²⁶ Vidi bilj. 7.

²⁷ Vidi bilj. 6.

²⁸ Vidi bilj. 8.

²⁹ R. V., »S. Jesenjin — prevodi M. M. Pešića«, *Smena*, II/1931, br. 7—8.

Može se ipak postaviti pitanje da li bi Jesenjin osvojio našu čitalačku publiku tako »na prepad« i već u prvome naletu, da je ova prva knjiga prijevoda bila drugačije sastavljena. Da li bi Pešićeva knjiga imala odjek da je u njoj bačeno bilo težište na onoj Jesenjinovoj poeziji u kojoj prevladavaju *drugačiji* motivi i drugačija raspoloženja pjesnikova (to je poezija iz prve i druge etape pjesnikova stvaranja). Ili, da je Pešić donio, što bi bilo najkorektnije, Jesenjinovu poeziju u prosjeku, pjesme koje bi bile najkarakterističnije za svaku od pojedinih etapa njegova razvoja: stilizirane sličice vezane za selo i zavičajni pejzaž sa mekim, nježnim tonovima — iz prve faze razvoja; pjesme u duhu poetike imazinizma sa neobičnom i često nejasnom metaforikom u kojima je oduševljeno dočekao i pozdravio Revoluciju, svačenu na svoj način — iz druge faze razvoja; i konačno onu poeziju iz treće i četvrte faze razvoja u kojoj se očituje kao najnapredniji pjesnik svoga vremena? Slučaj K. Taranovskog pokazuje nam da tako koncipirana knjiga prijevoda iz Jesenjinove poezije ne bi tada postigla odgovarajući efekt, da njezino djelovanje ne bi bilo ni snažno ni široko. Taranovski je, naime, iste godine kao Pešić izdao svoju knjigu prijevoda *Iz Jesenjinove lirike*. U toj knjizi prevodilac je napravio izbor iz cjelokupnog Jesenjinovog opusa, donio je poeziju iz svih etapa pjesnikova stvaranja, s tim što je veću pažnju poklonio onim Jesenjinovim pjesmama koje su nastale u prvoj fazi stvaranja, a opterećene su religioznim motivima i misticizmom.³⁰ »Lirskom temperamentu g. Taranovskog morala je biti srodna ona druga, tiha, nežna i žalosna nota rastužene ruske pesme i sivog ruskog pejzaža... onaj izgubljen u snovima Jesenjin koji se je molio u večernjoj magli o nepovratnom i dalekom, koji je na kraju krajeva i sam priznao da nije novi čovek i da je suvišan u sadašnjoj Rusiji...«³¹ Knjiga Taranovskog, međutim, nije pobudila jačega zanimanja. U usporedbi s Pešićevom knjigom, koja se pojavila u isto vrijeme, ona je, možemo reći, ostala nezapažena. I sama je književna kritika u to doba poklonila mnogo manju pažnju Taranovskom, ma da su njegovi prijevodi bolji, tačniji i imaju veću književnu vrijednost.³²

³⁰ *Iz Jesenjinove lirike*. Izbor pesama: »To nije vetar iznad šuma«, »Jesen«, »U tom kraju gde kopriva žuta«, »Vratih se opet u svoj dom«, »Kroz crveno džbunje lutati neću«, »Pod čipkama mesečevim«, »Gde večita spava tajna«, »Probudi me sutra na uranku«, »Otvori, čuvaru oblačni«, »Umorio me zavičaj«, »Svet je obavijen tajanstvenim velom«, »Ne žalim, ne zovem, ne plačem«, »Jeste li videli«, »Ne ljubiš me, ne žališ me, draga«, »Kad tebe gledam seta veća biva«, »Pismo deda«, »Mečava«, »Doviđenja, družo«. Preveo K. T. Taranovski. Beograd, izdanje knjižarnice »Skerlić« 1931.

³¹ Petar Mitropan, recenzija na knjigu K. Taranovskog. *Južni pregled*, 1931, br. 11.

³² O tome govorim u napisu »Stari i novi Jesenjin«, *Zadarska revija*, 1967.

Od presudne važnosti bio je dakle izbor koji su prevodioci učinili. Taranovski, budući i sam pjesnik, nije vodio računa o ukusu i sklonostima čitalaca, nego je birao i prevodio onu Jesenjnovu poeziju koja je bila najbliža njegovoj vlastitoj pjesničkoj prirodi. Pešić pak, kritičar i prevodilac od zanata, uzeo je prevoditi onu poeziju Jesenjina koja je najbolje odgovarala »duhu vremena«, preokupacijama i raspoloženjima širega kruga čitalaca u prvome redu mlade inteligencije koja je, kako kaže M. Sibinović, još uvijek velikim dijelom bila vezana za selo i u koje su zato »Jesenjinovi motivi suprotstavljanja sela gradu morali naići na duboki odaziv«. Zato je Pešićeva knjiga morala odigrati presudnu ulogu u stvaranju Jesenjnova kulta kod nas.

Zaključak. Gustav Krklec i M. M. Pešić, prvi posrednici između nas i Jesenjina, stvorili su i nametnuli vlastitu verziju Jesenjina. Krklec u interpretaciji Jesenjina života polazi od senzacionalno-avanturističkog momenta, dok Pešić Jesenjina predstavlja onim dijelom njegova stvaralaštva u kojem se očituje »posljednji pjesnik sela«. Međutim, baš toj okolnosti treba zahvaliti što je Jesenjin »u prvome naletu« i »na prepad« osvojio čitalačku publiku, što je od samoga početka stekao u nas jake simpatije i visok ugled. Jer, to je bila najprihvatljivija slika pjesnika; slika koja je najbolje odgovarala duhu vremena, raspoloženjima građanske klase i inteligencije u razdoblju između dva rata. Da je prvotna interpretacija Jesenjina kod nas bila drugačija, on ne bi u tako kratkom vremenu stekao tako čvrste pozicije na našem jezičnom području, mada je bio pravi pjesnik, mada je svojedobno njegova smrt uzbudila Evropu i mada je u nas stekao tako predane i angažirane »posrednike« kakvi su bili sam Krklec i Pešić.

Златан Якимич: О КУЛЬТЕ ЕСЕНИНА У ХОРВАТОВ И СЕРБОВ

Резюме

С. Есенин пользуется у хорватов и сербов большой славой и широчайшей популярностью. Он принадлежит к числу поэтов наиболее часто переводимых на хорваткосербский язык, и влияние его на хорватскую и сербскую поэзии в период между двумя войнами, а также и на современных поэтов сильно ощутимо. В течение последних десятилетий он становится любимейшим поэтом молодых поколений.

Интерес к Есенину в нашей стране появился сравнительно рано, сразу после смерти поэта. С тех пор этот интерес непрерывно возрастает и к началу тридцатых годов перерастает в своего рода культ.

В нашей литературе существует ряд статей трактующих вопрос наших соприкосновений с Есениным. Но до сих пор никто не попытался объяснить обстоятельства и причины обусловившие стремительный рост популярности поэта на территории говорящей хорваткосербским языком.

В качестве объяснения приводят обыкновенно: трагическую кончину поэта, взволновавшую всю Европу; силу и очарование его поэзии; то обстоятельство, что заинтересовавшиеся им Г. Крклец и М. М. Пешич начали систематически его популяризовать — первый в ряде публицистических статей и докладов, второй — большим количеством переводов его лирики.

Все это бесспорно, но все таки мы не можем удовлетвориться такой мотивировкой и считать вопрос исчерпанным. Ведь сходно обстояло дело и некоторых других случаях, но все же ни один другой поэт не проник к нам так как Есенин.

Существенно обратить внимание на следующие факты, сыгравшие решающую роль в росте популярности поэта: 1. специфический способ, которым Г. Крклец представил публике самого поэта и его произведения; 2. своеобразный выбор стихотворений Есенина, который сделал М. М. Пешич в первой книге своих переводов. Образ поэта представленный в то время Пешичем и Крклемом не был ни полным ни верным (об этом сказано подробно в статье), но именно такой Есенин в данный момент наиболее отвечал вкусам и воззрениям мелкой буржуазии и отражал психологию и интересы молодой интеллигенции и молодых писателей, вышедших из деревни.

В ином освещении, как доказывает судьба, постигшая книгу переводов К. Тарановского (это в статье особенно подчеркивается), Есенин не был принят.